

Järjestöllinen pääoma: käsite ja merkitys yhdistystutkimuksessa

Martti Siisiäinen

ORGANIZATION RESEARCH AND THE CONCEPT OF ORGANIZATIONAL CAPITAL

Administrative Studies, Vol. 7(1988): 3, 154—169

The development of an anti-essentialist theory of the relationship between classes and politics, and between interaction and organizations, as well as of associations calls for the further development of concepts that will open new perspectives on the solution to the problem of intermediation.

The concept of organizational capital, which includes both economic and cultural components, draws upon Bourdieu's concept of social capital. It refers to those resources and causally effective powers accruing to both the members of as well as to organizations and associations themselves together with related social networks. Insofar as voluntary organizations and associations only develop and exist in and through interaction and intersubjective relations, the social influence of organizational capital finds expression as symbolic capital.

The concept of organizational capital can be used in a number of ways. First, it makes possible an integration of the theory of social structures, social action and their mutual relationship into the theory of voluntary organizations and associations. Second, it makes possible an examination of the relationship between an entire political or administrative system and organizations. Third, it makes possible an investigation of the political system's selective mechanisms and filters for mobilizing and using the organizational capital that has accumulated in different parts of the system. Fourth, it makes possible at least in part the filling in of the empty forms of systems theory and organization theory. Fifth, it makes possible explanations of the formation of social and political elites as well as the relationship between economic capital and different kinds of organizations. Finally, it gives a new perspective to common questions concerning the influence of economic capital on the functioning of voluntary organizations as well as to less common questions concerning the production of economic accumulation and class structures by organizations.

Keywords: capital, organizational capital, voluntary association, class theory.

Martti Siisiäinen, Ph.D. Sociology, Docent, University of Jyväskylä, Seminaarinkatu 15, SF-40100 Jyväskylä, Finland.

Saap. 19. 4. 88
Hyv. 15. 5. 88

1. JOHDANTO KÄSITTEESEEN

»Yhdistyssosiologiassa» tai »järjestäytymisen» sosiologiassa tutkitaan yhtä sosiologian keskeisimmistä ongelmista, yksilöiden ja kokonaisyhteiskunnan välityssuhdetta. *Yhdistyksillä* yleisimmän määritelmän mukaan tarkoitetaan sellaisia organisoituneita ihmisryhmiä, jotka on muodostettu edistämään jäsentensä jotain yhteistä intressiä, jotka ovat jäsenyydeltään vapaaehtoisuuteen perustuvia ja valtiosta riippumattomia (ks. Sills 1968, 362—363). *Järjestö* useimmiten on määritelty lähes identtisesti tavalla (esim. Huuska 1963, 176). Kyseisten kahden käsitteen ero onkin varsin epäselvä. Huuska on pyrkinyt tekemään eroa mm. kutsumalla eri yhdistysten muodostamia yhteenliittymiä järjestöiksi (esim. osuustoimintaliikkeiden ja maalaiskuntien yhteenliittymät ovat »järjestöjä») (emt., 179). Koska vastaavanlaista erottelua ei tarkasti ottaen useissa muissa kielissä ole ja koska luetteloa voitaisiin vielä lisätä (seura jne.) (ks. Stenius 1987), ei aiheuttane suurta sekaannusta, jos tässä niiden välinen ero jätetään pohtimatta ja tyydytään yleiseen ja laajaan määritelmään, joka soveltuu niin yhdistykseen kuin järjestöihin. Keskeisimmät tieteenalat, joilla yhdistys- ja järjestötutkimusta on harjoitettu ovat sosiologia, valtio-oppi, historia, oikeustiede sekä antropologia ja kulttuurin tutkimus. Eri tieteenaloilla harjoitetun yhdistystutkimuksen välinen raja on liukuva, osittain alueet ovat päällekkäisiä. Tämä ei sinänsä ole ongelma, sillä tutkimuskohde määrää, minkä tieteenalan reivissä liikutaan.

Jos yhdistykset nähdään välityksenä yksilöiden ja yhteiskunnan kokonaisjärjestelmän välillä, on helppo erottaa ne kolme tasoa, joilla yhdistysten sosiologinen tutkimuskin on liikunut: (1) yhdistykset yksilöiden osallistumisen muotoina, elämäntavan komponentteina tai tarpeiden tyydytyksen välineinä; (2) yhdistykset välittävinä organisaatioina, omalakisina systeeminä, joihin voidaan soveltaa myös omia teoreettisia periaatteita (mm. Weber; Michels); (3) yhdistykset kokonaisjärjestelmän toiminnan ja toimivuuden ehtoina (mm. sosiologinen piura-

lismiteoria ja niin kutsuttu intressien inkorporoinnin teoria (ks. Siisiäinen 1985; 1986).

Sosiaalisten yhteenliittymien (associations) historia on vuosituhantinen, mikäli yhteenliittymä määritellään yhteisten intressien edistämiseksi yleensä (ks. Anderson 1971). Yhdistystutkimuksen ja teorian juuriakin on siksi etsitty aina Aristoteleen ja muiden antiikin ajattelijoiden tuotannosta (ks. Connolly 1969). Selvemmin kuitenkin yhdistys- ja järjestösosiologinen välitysproblematiikka eksplikoitiin 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun yhteiskuntateoreettisoinneissa. Rousseau'n erottelu yleisintressin (*l'intérêt commun*) ja yksityisintressejä (*l'intérêt privé*) vastaavien osittaisyhteenliittymien (associations partielles) välillä ja niiden ongelmallisen suhteen muotoilu kuvaa edelleenkin kokonaisjärjestelmän ja yhdistysten suhteiden tärkeimpiä teoriauuttuuksia (ks. Hirsch-Weber 1969; Siisiäinen 1986).

Rousseau'n pohdinnat mahdollisuuksista sovittaa yhteen osittaisintressejä ajavat yhdistykset ja kokonaisyhteiskuntaa edustava yhteisintressi siten, ettei seurauksena olisi vahvempien intressien dominoima järjestelmä, ovat vaikuttaneet sekä pluralistisen ja edustuksellisen demokratian malleihin valtio-opissa että sosiologisen pluralismiteorian kehitykseen. Edellinen lähestymistapa painottuu normatiiviseen suuntaan (esim. kysymys hyvästä poliittisesta järjestelmästä), jälkimmäinen analyyttiseen suuntaan (poliittisen järjestelmän stabiilisuuden ehtojen erittely) (ks. Steffani 1972; 1980; Siisiäinen 1986).

Sosiologista makrotason yhdistystutkimusta hallitsi aina 1960-luvun loppupuolelle *sosiologisen pluralismiteorian* mukainen kysymyksenasettelu. Sen teoreettista perustaa loivat muun muassa Georg Simmelin konseptio sosiaalisten piirien ristikkäisyydestä (*»die Kreuzung sozialer Kreise«*) (1890; 1898) ja Arthur Bentley'n (1908) ryhmäteoria. Myöhempi yhdysvaltalainen pluralismiteoria rakensi tälle perustalle (mm. Truman; Schattschneider; Lipset). Keskeisiä ideoita olivat käsitys läntisistä teollisista yhteiskunnista, joissa ihmisillä oli lukuisia toisiaan leikkaavia ryhmä- ja yhdistysjäsenyyksiä, joiden kokonaisuus perustui jonkinasteiseen arvokonsensukseen (legitimiteettiin). Jäsenyyksien moninaisuus ja erisuuntaisuus muodostaa eräänlaisen (taloudellisia) kriisipaineita vaimentavan elastisen suojuksen. Eri-suuntaiset ryhmälojalaisuudet neutralisoivat toinen toistensa *»kumouksellisen«* voiman ja muodostavat näin ollen järjestelmän stabiili-

suuden keskeisen edellytyksen (ks. Truman 1951; lähestymistavasta: Garson 1978; Siisiäinen 1986). Teorian perustalta suoritettiin runsaasti tutkimuksia, joista tunnetuin lienee Verban johtama vertaileva projekti (ks. Verba 1966).

Empiiriset tutkimukset osoittivat kuitenkin, etteivät teorian eräät yleiset käsitykset pitäneet paikkaansa esitettyssä laajuudessa. Yhdistysjäsenyydet eivät olleet niin lukuisat kuin teoriasa edellytettiin, ne eivät suinkaan aina jakautuneet tasaisesti eri yhteiskuntaryhmien osalle, eivätkä olleet aina ristikkäisiä, vaan usein toisiaan vahvistavia ja päällekkäisiä (ks. esim. Sills 1968; Pestoff 1977). Myöskään kaikkien yhdistysjäsenyydet eivät ole yhtä merkittäviä eikä kaikkiin yhdistyksiin kuulumisella ole samaa arvostusta tai distinktiivoimaa. Tämä kritiikki johtikin osittaisiin kannan tarkistuksiin teoriasuuntauksen sisällä (esim. Lipset 1959; 1966; Schattschneider 1960; Sontheimer 1972; Kremendahl 1978).

Samalla kritiikki antoi uutta voimaa sosiologisen pluralismiteorian tärkeimmän haastajan, niin kutsuttujen intressiyhteenliittymien *inkorporoinnin teorioiden* kehittämiselle (ks. Siisiäinen 1986). Tässä teoriaryhmässä voidaan erottaa kaksi karkeaa ryhmää: Ensimmäinen ryhmä juontaa juurensa yhdistystutkimuksen niin kutsutusta Weber-Michels-»paradigmasta». Toinen ryhmä koostuu erilaisista marxilaisista pluralismikritiikin muodoista ja yhdistysten ja valtion suhteita koskevista teoreettisoinneista, joita on kehitetty sille vaihtoehdoksi.

Ensimmäisen teoriaryhmän perustan loivat Michels (ks. 1908; 1966) ja Weber (ks. 1911; 1976) organisaationsisäistä demokratiaa (tai paremminkin sen mahdottomuutta), liikkeiden organisoitumista ja yhdistystä herruussuhteina tarkastelleissa kirjoituksissaan. Niissä hahmoteltiin käsitys, että massademokratian ja monimutkaisen poliittisen järjestelmän oloissa välitön demokratia on mahdotonta ja että demokraattisina alkavat liikkeet organisoituessaan, muodostuessaan yhdistyksiksi tai järjestöiksi kehittävät *»systeemiteoreettisella«* välttämättömyydellä oligarkkisen tai byrokraattisen hallintarakenteen. Tämä sama käsitys on vakiintunut sekä osaan yhdistysteoreettisoinnista että yhteiskunnallisten liikkeiden kehitysmallien tutkimuksista (esim. Rammstedt 1978; vrt. Negt & Kluge 1978). Protestina kehittyvän yhteiskunnallisen liikkeen kehityksellä nähdään olevan vain kaksi vaihtoehtoa liikkeen eri vaiheissa: joko lakata tai edetä seuraavan vaiheen kautta kohti lopullista *»kohtaloa«*, sulautumista organisoi-

tuneena yhdistyksenä osaksi integraalista valtiota, muuttumista alkuperäisen protestin kohteena olleen valtion »miniatyyriseksi kopioksi» (Michels). Poliittisen järjestelmän uusintamisen ja jatkuvuuden keskeiseksi ehdoksi nähdään tässä lähestymistavassa konfliktivien intressilyhteenliittymien systeemi-integrointi, joka keskeiseltä osin tapahtuu yhdistyksen väistämättömän byrokratisoitumisen kautta eli sisäisten herruusrakenteiden toimesta. Pisimmälle tämä ajatus on kehitelty korporatismiteorioissa, jotka osittain muodostavat välittävän ryhmän ei-marxilaisen ja marxilaisen inkorporointiteorioiden ryhmän välillä. Tällainen inkorporointiteoria eroaa vain puolittain pluralismiteoriasta silloin, jos sen käsitykset jäävät vain pluralismikonseptin vastakohtana esittämiseksi. Peruskysymyksenasettelu jää samankaltaiseksi (esim. Schmitter 1979).

Marxilaiseen pluralismikritiikkiin pohjaavissa teoretisoinneissa yhdistykset nähtiin valtioteoreettisen kokonaisuuden osina. Malliesimerkki tällaisesta tarkastelusta, jossa nähtiin järjestelmästä vain inkorporointipuoli on Althusserin konseptio yhdistyksistä kapitalististen luokkasuhteiden uusintamiselle alistettuina »ideologisina valtioapparaatteina» (Althusser 1971). Samansuuntaisia systeemitoreettisia ja etatosentrisiä tendessejä löytyy myös Claus Offen valtioteoreettisista kirjoituksista 1970-luvun alkupuolelta (ks. Offe 1972).

Uusimmissa yhdistyslaitoksen ja poliittisen järjestelmän välisen riippuvuussuhteen tarkasteluissa lähdetään varsin yleisesti siitä käsityksestä, että molempien edellä käsiteltyjen kilpailuvien lähestymistapojen näkemykset yksin ovat riittämättömiä koko suhteen esittämiseksi. Ne voidaan nähdä weberiläisinä ideaalityyppeinä, jotka tuovat esille todellisuuden yhden, olennaisen mutta yksinkertaistetun puolen (ks. Siisiäinen 1987). Tämä on johtanut niin kutsuttujen *moniulotteisten inkorporoinnin teorioiden* kehittämiseen, missä pyritään yhdistämään pluralismi- ja inkorporointiteorioiden adekvaatteina pidetyt osat uudentyypiseksi synteeksiksi (ks. Siisiäinen 1986; 1987). Tämän suuntaisia elementtejä on kehitelty sekä pluralismi- (vrt. Lipset 1966; Schattschneider 1960) että inkorporointiteorian piirissä (vrt. Gramsci 1967; Hirsch 1980; Jäger 1980; ks. Siisiäinen 1986). Tässä teoretisoinnin suuntauksessa intressien pirstoutumisen ja ristikkäisyyden ideaa ei pidetä intressien inkorporointikäsitystä poissulkevana, vaan täydentävänä teorian osana. Edeltäviä kilpailevia lähestymistapoja pidetään tietyn sys-

teemin stabiilisuuden edellytyksen adekvaatella kuvauksina, yksipuolisina, mutta toisiaan täydentävinä synteisiin viittaavina (ks. Siisiäinen 1985; 1986; 1987). Tämä lähestymistapa ei sulje mitään adekvaatteja osa-alueiteorioita tarkastelun ulkopuolelle eikä siinä lisäksi tarvitse olettaa monia yhä teoreettista ratkaisua ja empiiristä tutkimusta vaativia ongelmia ratkaisuiksi.

Järjestöllisen pääoman käsite on sopusoinnussa moniulotteisten inkorporointiteorioiden perusajatusten kanssa. Läheisemmin se kuitenkin voidaan kytkeä yrityksiin teoreettisesti ratkoa järjestöjen tai yhdistysten yhteiskunnallisen merkityksen, funktion ja tarkoitamattomien seurausten muodostamaa ongelmakokonaisuutta. Kytkeä sosioekonomisten tekijöiden ja järjestöjen välillä näyttäytyy järjestöllisen pääoman käsiteperspektiivistä kaksisuuntaisena. Sellaisena käsitteessä on kysymys organisaatioiden ja luokka- ja kerrostuma-avaruuden välisistä vuorovaikutussuhteista.

2. JÄRJESTÖLLISEN PÄÄOMAN KÄSITE

Järjestöllisen pääoman käsite näyttää kytkevän yhteen kaksi näennäisesti yhteensopimatonta termiä, pääoman ja järjestön. Tämä kytkeä merkitsee samalla kannanottoa kauan järjestötutkimuksessa vallinneeseen tilanteeseen, missä taloudellis-sosiaalisen rakenteen ja järjestöjen välille jäi välityskuilu. Toisaalta taas rakenteita korostavissa lähestymistavoissa järjestöjen autonomia saatettiin supistaa uusintamiskäsitteeseen (esim. Althusser 1971). 1970-luvun lopulta lähtien kehitellyssä uudessa luokkateoreettisessa tutkimuksessa on korostettu välttämättömyyttä hahmotella luokkarakenteiden, poliittisen, ideologisen ja kulttuurisen sfäärin välityssuhteiden alue. Nk. »*taisteluluokista*»-*lähestymistapa*, jonka tärkein kehittäjä 1970-luvulla oli Adam Przeworski (1977; ks. Siisiäinen 1987), pitää luokkia yhteiskunnan eri alueilla käytävien »*taisteluiden*» tuloksina. Ne omaavat yhteiskunnallisia muodostumisen edellytyksiä, jotka luovat erilaisille ryhmämuodostuksille erilaisia todennäköisyyksiä ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mahdollisuuksia, määrittävät millaisia seurauksia erilaisilla ryhmämuodostusstrategioilla tulee olemaan. *Essentialistisessa luokkateoriassa* luokan »olemus» johdetaan rakenteista ja poliittinen toiminta tai järjestömuodostus katsotaan asemasta määräytyvien intressien ilmentymäksi tai »löy-

tämiseksi». »Taistelu luokista»-perspektiivi lähete slitä, että politiikka ja ideologia ja symbolisen alue ovat osia luokkamuodostuksen prosesseissa. Järjestöt eivät tästä perspektiivistä olekaan mitään pelkkiä rakenteiden uusintamisen apparatteja, vaan yksi keskeinen tekijä vuorovaikutusprosesseissa, joiden tuloksena luokat todellisina muodostelmina syntyvät ja kehittyvät (ks. Siisiäinen 1986).

Järjestöt on näin ollen nähtävä yhteiskunnassa ja yhteiskuntaan monin tavoin vaikuttavina muodostelmina. Ne ovat sosiaalisia järjestelmiä, joiden sisäisiä toiminnan säännönmukaisuuksia on tutkittu vasta puutteellisesti. Formaalin organisaatioteorian ja systeemiteorian ansiona voidaan pitää järjestöorganisaation sisäisten prosessien täsmällistä määritysyritystä. Kuitenkin sosiologiselta kannalta kehittyneimpienkin varianttien puutteena on eräänlainen sosiaalinen »sisällöttömyys».

Ehkä kiinnostavimman viimeisinä vuosina kehitellyn yrityksen lähestyä järjestöproblematiikkaa systeemiteoreettisen sosiologian näkökulmasta tarjoaa Niklas Luhmannin *sosiaalisten systeemien teoria*. Luhmann ei lähde liikkeelle Parsonsin strukturalistis-funktionalistisen systeemiteorian pohjalta, vaan siinä edetään Parsons-kritiikistä käsin. Luhmannin nimeää 20-vuotisen tutkimustyönsä tuloksena syntyneen rakennelman »funktionaalis-strukturaaliseksi» systeemiteoriaksi (ks. esim. Luhmann 1968; 1986). Luhmannin mukaan Parsons ei kykene selittämään itse järjestelmän funktiota, vaan joutuu ottamaan sen annettuna. Luhmannin mukaan sosiaalisen järjestelmän funktio on ulkomaailman kompleksisuuden vähentäminen järjestelmän omaa kompleksisuutta lisäämällä. Tämä puolestaan tapahtuu osasysteemien differentioitumisen kautta (emt.). Yhdistykset yhtenä organisaatioiden alalajina ovat tämän eriytymisen muotoja.

Luhmannin monimutkainen, käsitteelliseen systemaattisuuteen pyrkivä teoria sisältää paitsi systeemitason käsitteen varsinaisessa merkityksessä myös interaktion yhtenä systeemin alamuotona. Yhdistyksiä voidaan pitää organisoituina keskinäisodotusten ja vuorovaikutusten vakiintumina. Luhmannin systeemiteorias- ta voidaan löytää välineitä yhdistyslaitoksenkin formaalisen eriytymiskehityksen analyysille. Se ei kuitenkaan ole mikään kokonaisratkaisu teoreettisen substanssin alueen ongelmiin. Systeemiteoreettinen eriytymisen konseptio on viitekehys, joka tarvitsee konkreettisempia ja historiallisempia sisältöjä muista yhteiskuntateo-

reettisistä lähestymistavoista (vrt. Giegel 1975).

Jotta järjestöjen merkitys resursseina »taistelussaluokista» ja yhteiskunnallisen vallan järjestelmässä tulisi myös substantiaalisesti käsitetyksi, joudumme täydentämään systeemiteoreettisia organisaatiotarkasteluja »sosiologisemmilla» teoreettisilla käsityksillä. Tällaiseksi järjestöllisen pääomankin käsite on tarkoitettu. Järjestöllisen pääoman käsitteen kehittelyssä lähdetään liikkeelle siitä käsityksestä, että poliittisessa taloustieteessä suoritettu *pääoman* rajaaminen talouteen ei riitä silloin, jos halutaan tutkia ryhmien, luokkien tai yksilöiden resurssien ja valtapotentiaalain kehityksen rakenteita ja dynamiikkaa. »Pääomalla tarkoitetaan usein suuretta, jota mitataan rahamäärällä. Silloin kuvitellaan arvokasumaa, jolla on kyky tuoda tuloa omistajalleen», määrittelee Meinander käsitteen sanakirja-artikkelissaan (1963, 525). Tähän rahapääomaan voidaan lisätä myös reaali-pääoma, joka laajentaa käsitettä tuotannon aineellisiin tekijöihin (emt.). Pääomakäsitteen dynamiikka tulee ytimekkäästi esille Marxin klassisessa määritelmässä: pääoma on kyseessä silloin, kun »arvo muuttuu alituisesti muodosta toiseen (rahasta tavaraksi ja tavarasta rahaksi, M.S.) häviämättä tähän liikkeeseen ja muuttuu siten automaattisesti toimivaksi subjektiksi. Jos katse kiinnitetään niihin erikoisiin ilmenemismuotoihin, joita itseänsä lisäävä arvo elämänsä kiertoliikkeessä saa, niin saadaan määritelmät: pääoma on rahaa, pääoma on tavaraa» (Marx 1974, 147—148).

Pääomakäsitteen uudistamisesta on kiittäminen Bourdieun luokkateoreettisia tutkimuksia. Bourdieun mukaan Marxin edellä esittämä käsite pääomasta kasautuneena työnä on kaikkien pääomamuotojen perusta, mutta se ei ole ainoa pääomasuhteiden olemassaolon ja vaikutuksen tapa:

Pääoma on kasautunutta työtä joko materia- n muodossa tai sisäistetyssä, »inkorporoidussa» muodossa. Jos pääoman ottavat haltuunsa yksittäiset toimijat tai ryhmät yksityisesti ja yksinomaisesti, tulee sen kautta mahdolliseksi myös yhteiskunnallisen energian haltuunotto esineellistyneen tai elävän työn muodossa. *Vis insita'*na pääoma on voima, joka asuu objektiivisissa ja subjektiivisissa rakenteissa; samanaikaisesti pääoma on — *lex insita'*na — myös sosiaalisen maailman sisäisten säännönmukaisuuksien perustava periaate. Pääomasta on johdettavissa, että yhteiskunnallisen elämän vuorovaikutus, erityisesti talouselämän, ei etene yksinkertaisen onnenpelin tavoin, missä yllätys on joka hetki mahdollinen: ruletissa esimerkiksi voidaan mitä lyhimässä ajassa voittaa kokonainen omaisuus ja siten tiettyssä määrin saada yhdessä ainoassa silmänräpäyksessä uusi so-

siaalinen status; seuraavassa silmänräpäyksessä voidaan tämä voitto taas panna peliin ja tehdä tyhjäksi. Ruletti vastaa jokseenkin tarkkaan kuvaa täydellisen kilpailun ja mahdollisuuksien tasa-arvoisuuden universumista, maailmasta ilman vitkallisuutta. . . Mutta pääoman akkumulaatio objektivoitua tai sisäistetystä muodossa vaatii aikaa. Pääomassa asuu henkiinjäämistendenssi. . . Pääoma on asioiden objektiivisuudessa piilevä voima, joka huolehtii siitä, ettei kaikki ole samalla tavalla mahdollista tai samalla tavalla mahdotonta. (Bourdieu 1983, 183.)

Bourdieun *taloudellisen pääoman* käsite on peräisin Marxilta. Käsitteen laajentamisessa Weberin luokkateoria ja siihen sisältyvä ajatus sosiaalisesta sulkemisesta markkinoilla tapahtuvan luokkamuodostuksen strategiana ja statusryhmistä luokkien kanssa »kilpailevina» sosiaalisina ryhminä on tärkein klassinen esikuva (Weber 1976; Siisiäinen 1986; Joppke 1987). Joppken mukaan Marxin tuotannossa luokat esiintyvät ensin systeemisinä suhteina (työ—pääoma) ja vasta toissijaisesti konkreettisina sosiaalisina ryhminä, joissa systeemisistä suhteista ruumiillistuvat yhteiskunnalliseksi todellisuudeksi (emt. 54—55). Tämä on ilmennyt jaoteltuna »Klasse an sich» — »Klasse für sich» asettamisena essentialistisen luokkateorian perustaksi (ks. Przeworski 1977; Siisiäinen 1987). Weberin tuotannossa leikataan tuotannon järjestelmä luokkateorian ulkopuolelle ja luokat käsitellään yksilöiden muodostamiksi kokonaisuusiksi, yksilöiden joilla on markkinoilla samankaltaiset kausaaliset elämänedellytykset ja kapasiteetit. Sosiaalinen sulkeminen on strategia, jolla markkinapalkinnot pyritään monopolisoimaan omalle ryhmälle käyttämällä ryhmäriteerinä jotain »habituksen» piirrettä (rotu, uskonto, sukupuoli jne.). Ryhmä suljetaan sisäänpäin (me) ja ulospäin (he) (Weber 1976; Siisiäinen 1986). 1980-luvun luokkatutkimuksessa Marxin ja Weberin käsitykset on alettu yhä useammin nähdä, ei toisensa täysin poissulkeviksi, vaan osin toisiaan täydentäviksi (vrt. Murphy 1984; 1986; Przeworski 1985; Korpi 1984; Siisiäinen 1986, 1987). Weberiläisen ja marxilaisen teoreettisen ideaalityypin välisessä rajankäynnissä Bourdieun luokkateoreettisilla käsityksillä on oma tärkeä panoksensa.

Bourdieu jakaa pääoman kolmeen lajiin: taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen. Nämä kolme pääomatyyppiä muodostavat eräänlaisen pääoma-avaruuden, jonka avulla yhteiskunnan luokka-asemarakenne on kuvattavissa (ks. Bourdieu 1979; 1980a; 1983; 1985). Luokkarakenne ei kuitenkaan ole staattinen, rakenteel-

llesti annettu, vaan toimijoiden eri alueilla toteuttamien jännitteiden suhteiden uusintama tai muuttama. Pääoman kolme mainittua lajia tulevat merkityksellisiksi, koettaviksi ja vaikuttaviksi »symbolisen pääoman» kautta. Sen avulla luokkaerot tehdään näkyviksi ja pidetään yllä luokkaeroja. Symbolisen avulla erottaudutaan ja legitimoidaan vallitsevat erot (ks. Bourdieu 1979; 1980a; 1980b; 1983). Se, mitä tässä artikkelissa tarkoitetaan järjestöllisellä pääomalla, voidaan konstruoida Bourdieun kulttuurisen, sosiaalisen ja symbolisen pääoman käsitteiden avulla. Lisäksi sillä on myös taludellinen momenttinsa.

Edellä esitetyssä lainauksessa Bourdieu esittää, että pääoman kasaaminen vaatii aikaa ja pääoman ruumiillistamista. Kaikilla kolmella pääoman lajilla on oma institutionalisoitu ja ruumiillistunut olemassaolon tapansa. *Taloudellinen pääoma* esiintyy välittömästi rahana ja osakkeina; se on institutionalisoitunut omistusoikeudeksi. *Kulttuurinen pääoma* on esineellistetty erilaisiin taideteoksiin ja -esineisiin (esim. kirjat), inkorporoitu yksilöiden habitukseen (sisäistettyjen rakenteiden muodostamaan toimintadispositioiden kokonaisuuteen) ja institutionalisoitunut erilaisiin kulttuurilaitoksiin, ennen muuta koulutuksen instituutioissa hankittaviin tutkintoihin, titteleihin ja arvosanoihin. *Sosiaalinen pääoma* puolestaan kiteytyy erilaisissa sosiaalisissa velvollisuuksissa ja oikeuksissa ja näitä ylläpitävissä muodollisissa ja epävirallisissa suhdeverkoistoissa. Se eroaa taloudellisesta ja kulttuurisesta pääomasta siinä, ettei sillä ole samanlaista ruumiillistunutta tai esineellistynyttä olemassaoloa (ks. Bourdieu 1980a; 1983, 184—185).

Järjestöllisen pääoman lähikäsitteitä ovat kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman käsitteet. Järjestöllisen pääoman avulla saavutettavia yhteiskunnallisia resursseja ja energiaa voidaan ymmärtää niiden avulla.

Pääoman eri lajit ovat resursseja, joihin toimijoiden kausaalinen voima erilaisilla intressikentillä on varastoitunut. Ne ovat yhteiskuntapelin »ässäkortteja», sattuman ja onnenpelin mlinomoljia todellisissa käytännöissä. *Kulttuurisella pääomalla* on Bourdieun mukaan kolme olemassaolon tapaa. Ensiksikin se vaikuttaa, kuten edellä jo mainittiin, *inkorporoidussa* muodossa, habituksen osana. Kulttuurinen pääoma sisäistetään pääasiassa jo »primääripedagogiikan» välityksellä varhaislapsuudessa. Habituksena inkorporoitu kulttuuripääoma on strukturoitu rakenne, jolla on kyky tuottaa käytäntöjä

ja sitä kautta uusia rakenteita. Habituksen avulla voidaan ymmärtää eri yhteiskuntaluokista pe-
räisin olevien toimijoiden erilaiset menestymi-
sennusteet erilaisissa kulttuurisissa instituutioissa (mm. koululaitoksessa, taidereseptiossa jne.) (ks. Bourdieu 1977; Bourdieu ja Passeron 1977; Bourdieu 1979). Käsitteellä todenmukaisen kasaaisuus Bourdieu kuvaa sitä prosessia, jonka kautta toimijat suuntautuvat sellaisten strategioiden valintaan kaikkien »mahdollisten» joukosta, jotka muistuttavat heidän habituksensa syntyolosuhteiden rakenteita. Tätä kautta syntyy muun muassa alistettujen sosiaalisten ryhmien huonompiosaisen muotokuvan uusintamiskehä (ks. Bourdieu 1974). Kulttuurisen pääoman keskeinen ominaisuus on, että sen kasaaminen vaatii aikaa. Tämä korostaa perhetaustan merkitystä sen kasautumisessa (ks. Bourdieu 1983).

Kulttuurisen pääoman *objektivoitua muotoa* (taide-esineet), joka edellyttää taloudellisen pääoman olemassaoloa (tuotanto, ostos) keskeisempi järjestöpääoman tarkastelun kannalta on sen *institutionaalinen olemassaolon tapa*. Institutionalisoitua pääoman hallintaa voidaan osoittaa tittleillä ja tutkinnoilla, ja se on sisäänrakennettu hallitseviin koulutuksen ja kasvatuksen laitoksiin. Koulutuksen, kasvatuksen ja kulttuurintuotannon instituutioiden käytäntöihin sisäänrakennettuna toimii hallitseva kulttuuripääoman muoto. Kulttuurijärjestöt ovat keskeisiä kulttuuripääoman kasaamisen muotoja, ja niissä saadut asemat ja tunnustukset ovat näytelleet varsin keskeistä osaa myös suomalaisen kansakunnan monissa kehitysvaiheissa (esim. kansallisen liikkeen kulttuurisessa vaiheessa 1800-luvun loppupuolella).

Bourdieu katsoo löytäneensä kulttuurilaitosten (erityisesti koulun) analyysistä yhteiskunnan kätkeyn uusintamiskehän: tekno-meritokratian ja julkisen hyvinvoinnin takaa paljastuu luokkausintamisen mekanismi. Hallitseva »doxa» ohjaa kulttuurin tuotantoa ja sukupolvien välistä siirtoa. Kätkeyn ja avoimen kilpailun kautta koululaitos ja kulttuuriset instituutiot suosivat niitä opiskelijoita tai toimijoita, joilla on sosiaalisatiossa saatua tietyyppistä kulttuurista pääomaa: hienostuneiden kielikoodien hallintaa, helpoutta käsitteellisyyteen ja korkeakulttuuriin sisältöihin suhtautumisessa sekä avoin ja itsetietoinen suhtautumistapa kulttuuriin ja esteettisiin kysymyksiin. Siksi hallitseva ryhmittymä käyttää Bourdieun mukaan kouluja ja yliopistoja uusintamiseensa. Omistuksen ja kontrollin funktioiden erotessa

enenevästi toisistaan kulttuurisen uusintamisen merkitys korostuu (Bourdieu 1979; 1982; ks. Joppke 1987, 58–59).

Sosiaalisen pääoman käsitteessä ollaankin jo järjestöllisen pääoman keskeisellä alueella. Bourdieu jatkaa tällä käsitteellä niiden sosiologien teoretisointeja, jotka ovat pohtineet hallitsevan luokan pienen koon (Mosca) ja tiiviiden vuorovaikutus- ja seurustelusuhteiden (Engels) sille tuomaa valtaetua hajanaiseen enemmistöön nähden (ks. Siisiäinen 1986). Edelleen Bourdieu antaa sosiaalisen pääoman käsitteellä teoreettisen tulkinnan arkikielenkäytössäkin hyvin tunnetulle etuoikeuksien ryhmälle (esim. »päästä suhteilla töihin»). Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan »aktuaallisten tai potentiaalisten resurssien kokonaisuutta, jotka on sidottu enemmän tai vähemmän institutionalisoituneen keskinäisen tuntemisen (interconnaissance) ja tunnustuksen saannin (interreconnaissance) verkostoon; eli, toisin ilmaistuna, tällöin kysymyksessä ovat resurssit, jotka riippuvat kuulumisesta ryhmään» (1980a, 2; 1983, 190). Kysymyksessä on ryhmän ominaisuus toimijoiden suhteiden kokonaisuutena, ei pelkkä yhteinen »ominaisuus» (1980a, 2).

Kuuluminen ryhmään ja siinä kehittyvät sosiaaliset suhteet luovat resursseja, jotka ovat realisoitavissa aseman parantamisyrittämissä erilaisilla yhteiskunnallisilla kentillä. Aikaisemmin jäsenyys säädössä (esim. aateluus) oli sosiaalisen pääoman päälähde. Moderni teollisuusyhteiskunta monimutkaistaa ja moninkertaistaa työnjaossaan ryhmäjäsenyyksien määrän. Ammatilliset ryhmät, asuinalueet, työpaikakaryhmat, vapaaehtoisjärjestöt ovat kaikki sellaisia muodostelmia, joiden jäsenyys saattaa luoda sosiaalista pääomaa resurssien muodossa. Sosiaalisen pääoman hallintaerot saattavat selittää, miksi sama määrä taloudellista ja kulttuurista pääomaa tuottaa eri toimijoille erilaisen voiton tai erilaisen vaikutusvallan. Sosiaalista pääomaa synnyttävillä ryhmäjäsenyyksillä on »moninkertaistamiseksi» muiden pääomalajien vaikutukseen (ks. Bourdieu 1983; Joppke 1987).

Tärkein ero sosiaalisen pääoman ja muiden pääomalajien välillä on muodostumis- ja olemassaolon tavassa. Sosiaalisen suhdeverkon luominen ja ylläpitäminen ei ole luonnollisesti eikä sosiaalisesti annettua, vaan sellaisen käytäntöjen tulosta, joita tarvitaan materiaalistien ja symbolisten voittojen varmistamiseksi (Bourdieu 1980a, 2). Pääomalajien muodostaman kolmiulotteisen »avaruuden» impli-

koimat luokat eivät ole todellisia ennenkuin ko. ulottuvuuksien määrittämät erot on »käännetty» merkityksellisiksi, eli ennen kuin ne ovat välittyneet symbolisen pääoman kautta (Bourdieu 1985; ks. Siisiäinen 1986; Joppke 1987). Sosiaalipääoma perustuu keskinäiseen tuntemiseen ja tunnustamiseen ja saa näin ollen symbolisen luonteen, toimii aina *symbolisena pääomana* (Bourdieu 1983, 195). Jotta sosiaalinen pääoma voisi vaikuttaa, on luokkien »objektiivisesti» määritettävissä olevat erot muunnettava symbolisiksi, tunnustuksen ja erottautumisen (distinktion) mahdollistaviksi luokitteluiksi. Joppke kutsuukin Bourdieun sosiaalipääomaa toisella nimellä legitiimi pääoma, koska symbolisen pääoman kautta osoitetaan kulloissakin yhteiskunnallisessa tilanteessa legitiimit pääomalajit. Symbolisen pääoman vaikutavuus riippuu todellisista kommunikaatiokäytännöistä. Siltä osin sitä ei voida institutionalisoida, objektivoida eikä inkorporoida habitukseen, se eksistoi vain intersubjektiivisessa reflektiossa ja on siinä tunnistettavissa. Kun taloudellisella ja kulttuurisella pääomalla on omat objektiiviset olemassaolon muotonsa (raha, osakkeet; arvosanat, tittelit), symbolinen pääoma on olemassa »vain toisten silmissä». Se saa aina väistämättä ideologisen funktion, koska se hunnuttaa pääomarakenteen mielivaltaisen jakelevan luonteen legitiimeiksi erottelun järjestelmiksi (Joppke 1987, 60). Symbolisen (ja sosiaalisen) pääoman olemassaolo riippuu vaihtosuhteista (vuorovaikutuksesta) toimijoiden välillä. Koska materiaallinen ja symbolinen ovat vaihdossa kietoutuneet yhteen, ei sosiaalipääomaa voida johtaa objektiivisista läheisyyden suhteista (Bourdieu 1983, 191).

Edellä esitetyn perustalta *järjestöllinen pääoma* voidaan määritellä niiksi yhteiskunnalliseksi resursseiksi, joita järjestön toiminta kollektiivina tuottaa ja joita järjestön jäsenyys yksilösubjekteille antaa ja joiden perustana ovat järjestön sosiaaliset verkostot ja niitä uusintavat vuorovaikutussuhteet. Järjestöt ovat keskeinen osa sosiaalisen pääoman olemassaolon ja uusintamisen muodoista. Järjestön synnyn perusta, jäsenintressi on aina rakenteellisten toimintaedellytysten, intersubjektiivisen tietoisuuden ja vuorovaikutussuhteiden yhteisvaikutuksen tulos (ks. Siisiäinen 1986). Järjestösuhteet näin muodoin toimivat symbolisena pääomana. Mutta niihin kytkeytyy myöskin taloudellisen ja kulttuuripääoman komponentti. Järjestöt ovat kulttuurisen pääoman keskittämisen historiallisia välineitä (vrt. esim. Suomalainen Kirjaili-

suuden Seura, Kansanvalistusseura). Järjestöpääoman edellytyksenä on lisäksi tietty taloudellisen pääoman määrä ja se voidaan tietyin ehdoin myös muuntaa taloudelliseksi pääomaksi (pääoman lajien toisikseen muunnettavuudesta (ks. Bourdieu 1983). Järjestöllinen pääoma on näin ollen sosiaalisen pääoman suhteellisen itsenäinen osa, jolla on taloudellisen ja kulttuurisen pääoman mukaiset ulottuvuutensa. Vaikka tässä korostetaan järjestöä järjestöllisen pääoman kehitysalustana, ei ero muihin sosiaalisiin verkostoihin, liikkeisiin ja epävirallisiin ryhmiin ole selvärajainen; myös niissä kehittyä järjestöpääoman kaltaista sosiaalisiin suhteisiin kytkeytyvää sosiaalista pääomaa. Ne muodostavatkin yhdessä intressiyhteenliittymien kirjavan kokonaisuuden.

Pääoman eri lajien kietoutuminen toisiinsa järjestöliisessä pääomassa yhtäältä osoittaa niiden toisiaan tukevan tai moninkertaistavan vaikutuksen, toisaalta pääomalajien välisen, yleisesti esiintyvän homologisuuden. Se ilmenee taloudellis-sosiaalisen järjestelmän ja poliittisen kulttuurin välisten suhdemppujen kehittymisenä. Ne ilmenevät integraalisen valtion (ks. Gramsci 1967) sisällä niin kutsuttuina hegemonisina projekteina, poliittisen ja kansalaisyhteiskunnan strategisten osien yhteennivomisen yhden johdon alaisuudessa (ks. Siisiäinen 1987).

3. JÄRJESTÖLLISEN PÄÄOMAN MERKITYS YHDISTYSTUTKIMUKSESSA

3.1. Yhdistysteoria ja järjestöllinen pääoma

Järjestötutkimus on keskeisiltä osiltaan ollut suuntautunut yhdistysten ilmi-funktioiden, järjestöjen säännöissä tai perustamisasiakirjoissa lausuttujen aatteiden tai intressien, tarkasteluun. Piilofunktioita, tosiallisia mutta julkausumattomia tai tarkoittamattomia seurauksia on tutkittu huomattavasti vähemmän. Yhdistystoiminnan tarkoittamattomiin seurauksiin ja piilofunktioihin kiinnitti huomionsa jo Max Weber vuonna 1911. Taideharrastuksina alkaneisiin yhdistyksiin liittyi usein niiden institutionalisoituessa alun alkaen niihin kuulumattomia jopa niiden päämäärille vastakkaisia tehtäviä. Maa-ilman katsomukselliset puolueet muuttuivat apparaattipuolueiksi, toimihenkilöistymisen ja siihen kytkeytyvä byrokraatisoituminen korostivat edelleen niiden välineellistä luonnetta (ks. 1911; 1976).

Samansuuntaisesti korosti myös Michels liikkeen laajenemisen ja epädemokraattisen sisäisen rakenteen välttämätöntä yhteyttä. Michelsin tarkastelema tendenssejä voidaan tulkita myös järjestöllisen pääoman kielellä. Michelsin mukaan yhteiskunnalliset liikkeet tavallisesti alkavat demokraattisina liikkeinä harvainvaltaa ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Laajat joukot, voidakseen ajaa etujaan suhteessa vallanpitäjiin, tarvitsevat tehokkaan organisaation. Järjestö on monilukuisen heikkojen joukon ainoa ase harvojen vallanpitäjien vähemmistötä vastaan (ks. Michels 1908; 1966). Organisaatio on sosiaalisen pääoman keskittämisen väline, jonka avulla määrä voidaan muuttaa organisaattoristen suhteiden avulla tehokkuudeksi. Järjestönmuodostus luo solidaarisuuden tunnetta joukkojen keskuuteen, antaa »nimen», institutionalisoi akkumuloinnin kohteena olevan pääoman. Järjestöön kuulumisesta saatu taloudellinen, sosiaalinen ja symbolinen »voitto» luo konkreettisen perustan solidaarisuuden kehittymiselle. Tästä perspektiivistä järjestönmuodostus voidaan ymmärtää kollektiiviseksi ja yksilölliseksi investointistrategioiksi, joilla pyritään satunnaisista verkostoista luomaan sellaisia pysyviä suhdeverkostoja, jotka mahdollistavat sosiaalisen pääoman kasaamisen (ks. Bourdieu 1983, 192).

Bourdieuun mukaan kehittyvä sosiaalinen suhdeverkosto riippuu sekä yksilöllisistä subjektiivisista tunteista (tunnustus, kunnioitus, yhteisöllisyys) että järjestön tarjoamista institutionalisointeista takuista. Symbolinen vuorovaikutus johtaa järjestötodellisuuden syntyyn, joka uusinnetaan jatkuvan sisäisen ja ulkoisen vaihdon kautta. Esimerkiksi kansallisissa liikkeissä yhdistyvät taloudellinen ja symbolinen »intressoituneisuus»: edellinen on hallitsevana eliitin, jälkimmäinen alempien luokkien, erityisesti sosiaalisen laskun uhkaamien keskuudessa (emt.). Järjestön ja systeemin välinen vaihto edellyttää yhteisten pelisääntöjen olemassaoloa ja sen kautta uusinnetaan ko. kenttä. Hegemoninen asema voidaan turvata kentän rajojen vakiinnuttamisella legitimiin kulttuuripääoman avulla (ks. Joppke 1987, 64). Tuloksena on vaihtosuhte, missä jännitteen molemmat tai kaikki osapuolet toimivat samojen pelisääntöjen puitteissa ja tunnustavat toiminnan perustana olevat legitimit kulttuuriarvot (vrt. Dahrendorfin konfliktien sääntelyn kriteeriluettelo; 1969). Bourdieun väite on, että varsinainen »luokkataistelu» legitimitistä kulttuurista käydään niiden ryhmien välillä, joilla on tarvittava

kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma hallitsevan kulttuurin arvojen ja rakenteiden tunnistamiseen inkorporoimansa kulttuuripääoman perustalta (ks. 1979; Joppke 1987, 68).

Legitiimin kulttuuripääoman ehdoilla toimiminen johtaa erityisen järjestökulttuurin muodostumiseen osana poliittista kulttuuria. Tämän ilmaus on »porvarillisen ideaaliyhdistyksen» muodostuminen legitimiin järjestökäytännön malliksi (rekisteröityminen, organisaation sisäinen byrokraattinen työnjako ja siihen liittyvä differentioituminen, Intressiyhteyksien katkaiseminen arkielämään jne.) (ks. Negt & Kluge 1976). Legitiimi järjestökieli ja sen hallinta on hallitsevan kulttuuripääoman mukaista. Se voidaan toki jossain määrin oppia (vrt. kokoustekniikan ja järjestötiedon kurssit), mutta edullisin »järjestöennuste» on niillä, joiden habituksen ja järjestökulttuurin välillä vallitsee »sopusoitu» ja jotka siten hallitsevat vaivattomasti järjestökielellä ja -maneerit.

Järjestöelämä on perinteisesti tarjonnut väylän traditionaalisen sivistyneistön yhteiskunnalliselle toiminnalle ja myös urakehitykselle. Porvarillisten liikkeiden kaudella myös niiden kasvattama orgaaninen sivistyneistö kehittyi osin järjestötoiminnan kautta. Nouseva työväenliike myöskin kehitti oman orgaanisen sivistyneistönsä järjestöissä, »kollektiivisen intellektuelin» (Gramsci 1967) piirissä. Todennäköisesti kuitenkin Bourdieu on oikeassa todetessaan, että kulttuuri-instituutioiden suorittama »sekundaaripedagogiikka» on sitä tehokkaampaa, mitä läheisemmin sen sisältö korreloi toimijoiden »primääripedagogiikassa» sisäistetyn habituksen kanssa (ks. 1977). Poliittisen kulttuurin luokka- ja poliittiset rajat ylittävät sosiaaliset suhteet koulutuksellisella ja sosiaalisen taustan perustalla ovat hyvänä osoituksena tästä (ks. esim. LaPalombara 1964).

Järjestöllisen pääoman käsitteestä avautuu näkökulma myös Weberin ja Michelsin asettamaan organisaation sisäisen demokratian ongelmaan, mikä on edelleen heikosti tutkittu ja käytännössä ratkaisematon ongelma (vrt. uusien yhteiskunnallisten liikkeiden vaihtelevalla menestyksellä suorittamat kokeilut). Samat vaihdon prosessit, jotka tuottavat pääoman keskittämisyrittämisestä institutionalisoidun ryhmän, synnyttävät ryhmän sisäisen kilpailun mahdollisten pääomapalkintojen haltuunotosta. Jotta ryhmän sisäinen kilpailu ei mitätöisi järjestöpääoman akkumulaatiota, ryhmä joutuu sääntelemään jäsentensä oikeutta määrätä ryhmän päämääriin liittyvistä asioista ja palkinnois-

ta (Bourdieu 1980a, 3). Säänneltäväksi tulevat ryhmän nimissä esiintyminen, mandaatin ja järjestöllisen pääomavallan käyttö. Institutionalisoituneiden järjestöjen kaikki jäsenet tavallisesti pääsevät osallisiksi pääoman delegoinnista, mutta osallisuus jakautuu useimmiten epätaasaisesti. Selvimmin ko. epätaasaisuus näkyy niin kutsutuissa totaalisissa organisaatioissa yleensä ja erityisesti sellaisissa, missä valta ruumiillistuu »Johtajaan» (ks. emt.).

Ongelman hallintayritykset näkyvät erilaisissa sisäisen demokratian ja delegoinnin strategioissa (anarkistiset ratkaisut, välitön demokratia, edustuksellinen demokratia, järjestelmän sisäisten »puolueiden» kilpailun malli, neuvostojärjestelmä, demokraattinen sentralismi, syndikalistiset ratkaisumallit, organisaation sisäisen julkisuuden idea jne. (ks. esim. Naschold 1969; Siisiäinen 1986). Järjestöissä, joissa kollektiivisesti keskitetty sosiaalinen ja symbolinen pääoma voidaan individualisoida ja antaa yhden käytettäväksi, tuo yksilö voi alkaa puhua ja käyttää pääomaa ryhmän puolesta ja, kuten Michels huomautti, myös sitä vastaan (ks. Bourdieu 1983). Tämän ongelman selvittämiseksi on myös Neuvostoliiton organisaatiotutkimuksessa ja yhteiskunnassa käynnistymässä laaja tutkimus- ja käytäntöprojekti.

3.2. Järjestöllinen pääoma ja yhteiskunnan poliittinen organisaatio

Intressiryhmien ja -järjestöjen päämäärien toteuttamisen kannalta yhteiskunnan poliittista järjestelmää voidaan tarkastella »intressisuodattimista» koostuvana systeeminä. Intressit ovat syötteitä, joita järjestelmä »käsittelee» ja joko syrjäyttää jossain »suodatinjärjestelmässään» tai tekee positiivisen päätöksen (ks. Siisiäinen 1986). Tästä perspektiivistä järjestön kehityskaari voidaan nähdä yrityksenä läpäistä poliittisen järjestelmän selektiivisyysmekanismit. Alussa on ryhmä yksilöllisiä toimijoita, joilla saattaa olla »potentiaalisia» yhteisiä intressejä. Ne on (1) tiedostettava, (2) artikuloitava, (3) organisoitava liikkeeksi tai järjestöksi. Nyt organisaatio voi muotoilla asiansa poliittisen kysymyksen muotoon, jota järjestelmä voi käsitellä. Huomattava osa »intresseistä» selektoidaan jo »ennen» pääsyä poliittiseen järjestelmään (ks. Bachrach & Baratz 1970). Myös poliittinen järjestelmä käsittää erityisiä selektiivisyyden tasoja, rakenteellisen, ideologisen ja prosessuaalisen valikoinnin (ks. Offe 1972, 77—82). Suodattimien läpäisylle järjestelmä

asettaa määrättyjä edellytyksiä kysymyksen muotoiluun, kielen ja symbolisen pääoman legitimiin muodon osalta. Poliittisen järjestelmän hallitseva »doxa» rajaa yleisen toimintasäteen, joka sulkee tietynlaiset intressilegitimoinnit ja perustelut ulkopuolelleen (esim. noituuteen viittaaminen). Ideologinen taso merkitsee herkimistä tietynlaisten ongelmien havaitsemiselle, mikä taas supistaa rakenteellisesti mahdollisten vaihtoehtojen todellista määrää. Prosessitaso koostuu politiikan ja päätöksenteon muotoilemisen ja perustelun institutionalisoituneista menettelytavoista. Formaaliset sääntörakenteet eivät ole pelkkiä muotorakenteita, vaan niissä usein säädetään pitkälti etukäteen kulloisenkin prosessin sisältö tai lopputulos. Tämä luo tietynlaisille politiikan ja hallintokäytäntöjen sisällöille parannetut läpäisymahdollisuudet (ks. Offe 1972, 92—93; Siisiäinen 1986, 159—160). Tässä merkityksessä poliittinen järjestelmä sitoo eri tasoihinsa ja alasysteemiensä hallitsevaa kulttuurista ja sosiaalista ja symbolista pääomaa. Järjestön ja poliittisen järjestelmän sosiaalisen pääoman vallitsevien tyyppien homologisuus helpottaa järjestön intressien muotoilemista järjestelmän edellyttämällä tavalla. Legitiimin kulttuurisen ja symbolisen pääoman hallinta auttaa myös järjestelmän »kätkevien selektiivisyysmekanismien» läpäisemistä. Offen mukaan niiden tehtävänä on samanaikaisesti toteuttaa symbolisen pääoman epätaasaisuuteen perustuva »puolueellisuuden mobilisaatio» (Schattschneider 1960) ja kätkeä se legitimiisyyteen (ks. Offe 1972). Symbolinen politiikka on yksi osa kätkevää selektiivisyyttä: silloin järjestelmä näyttää toimivan kansalaisten ongelmien poistamiseksi iaman todellisia vaikutuksia (ks. Edelman 1964).

Järjestöllisen pääoman merkitys ja kytkeytyminen poliittiseen järjestelmään tulee selvästi ilmi modernin korporatistisen koneistoissa. Korporatistinen järjestelmä perustuu tiedolle keskeisiin intressijärjestöihin keskitetystä järjestöpääomasta (taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen puoli). Itse asiassa legitimiä intressimonopolia hoitavat järjestöt ovat korporatistisen keskeisimpiä edellytyksiä. Korporatistinen »triangeli» voidaan nähdä valtiollisesti säännellyn vaihdon järjestelmän, jossa järjestöpääoman turvin vaihdetaan taloudellisia, symbolisia ja sosiaalisia palkintoja. Dahrendorffilaisen sääntelyn mallin »legitiimi» pääoma vaatii uusintamiseensa kullakin kentällä kaksi jännitteen osapuolta. Toisaalta korporatistisen järjestelmän toiminnan kannalta ongelmallisia ovat

Juuri legitiimin pääoman ja sen ulkopuolisen kansalaisyhteiskunnan väliset rajat: mandatoitujen johtajien, rivijäsenten, sen piiriin itsensä lukevien ja edes jossain määrin järjestöpääomasta osallisten sekä kokonaan ulkopuolelle jääneiden tai jätettyjen välillä (ks. Jäger 1980; Siisiäinen 1982; 1986).

4. EKSKURSIO ERÄISIIN SOVELLUTUSALUEISIIN

4.1. »Eliitti», sivistyneistö ja järjestöllinen pääoma

Suomessa on vuoden 1919 yhdistyslain voimaantulon jälkeen rekisteröity noin 130 000 yhdistystä, joista yli 100 000 on edelleen virallisesti toimivia yhdistyksiä. Yhdistysten jäsenmäärä peittää yli kaksinkertaisesti maamme väkiluvun. 1980-luvullakin yhdistyksiä rekisteröidään noin 2 500 yhdistyksen vuosivauhdilla. Uusimmista yhdistyksistä noin kaksi kolmasosaa toimii kaupungeissa ja vilkkaimmin edustetut yhdistystyyppit ovat 1980-luvulla tieteen, sivistyksen ja kulttuurin, toimihenkilöiden ay-toiminnan, urheilun ja liikunnan, politiikan ja monenkirjavien harrastuspyrkimysten järjestöt (Siisiäinen 1988). Jäsenmääriltään suurimpia järjestöjä ovat ammattiyhdistysliike, urheiluseurat, erilaiset poliittiset järjestöt ja nuorisojärjestöt. Useat näistä ovat joko suoraan niin kutsuttuja konfliktikykyisiä organisaatioita, tai ne ovat epäsuorasti konfliktikykyisiä eli voivat kieltäytyä jostain yhteiskunnallisen uusintamisen kannalta tähdellisestä tehtävästä (käsitteistä, ks. Offe 1975; Raschke 1978). Jo määrällinen tarkastelu osoittaa, että järjestöllinen pääoma on valtava voima Suomessa, mutta siihen, miten suuri se on, voidaan tässä tutkimusten puuttuessa vain viitata. Monet tiedot osoittavat, että perinteiset järjestöt ovat jonkinlaisessa »kriisissä»: nuorison osuus esimerkiksi työväenliikkeen järjestöissä on pienentynyt nopeasti ja ukkoontuminen tai mummoontuminen alkaa olla yhä useampien järjestöjen kohtalo. Tutkimukset äänestämättä jättämisestä vahvistavat tätä kuvaa nuorisosta yleensä (Martikainen 1988), tiedot eri puolueiden kannattajakunnan ikärakenteesta työväenpuolueiden kohdalla erityisesti (EVA 1987). Myös monien nuorisojärjestöjen toiminnan perusta alkaa olla »ilman päällä».

»Eliitin», sivistyneistön ja järjestöllisen pääoman suhdetta on tarkasteltava kahdensuuntaisesti:

ensiksi rekrytointina järjestöjen johtopaikoille eli järjestöpääoman ja »eliitin» tai sivistyneistön inkorporoiman kulttuuripääoman ja hallitseman symbolisen pääoman homologisen vetovoiman suhdetta; toiseksi järjestöpääomaa eliittien tai eliittiasemien tuottajana ja mandatoinnin merkitystä porttina eliittiasemiin, »herahissinä».

Kiinnostavimmat puheenvuorot tulevat vuosisadan alkupuolelta. Jo aikaisemmin käsitelty Weber väitti yhdistysten toimivan eliittin harjoittamaan vähemmistöherruuteen perustuvina byrokraattisina organisaatioina siitä riippumatta, kuinka demokraattisiksi ne säännöissä määritellään. Tämä johtuu johtotehtävien vaatimien erityisten, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman lajin harvinaisuudesta sekä ajankäytön mahdollisuuden rajoittumisesta hallitseviin ryhmiin (Weber 1911; 1924; 1976, 546—). Gramsci puolestaan katsoi, että sivistyneistö toimii hegemonisen ryhmittymän asiamiehinä yhdistyksissä ja muissa kansalaisyhteiskunnan instituutioissa, jotka ovat siksi keskeisiä valtion laajenemisen välineitä (ks. 1967).

Suomalaisten järjestöjen johtajistoa on tutkittu varsin vähän ja hajanaisesti. Yleinen järjestöaktiivisuuden suunta on toki selvillä monista tutkimuksista (ks. Pesonen & Sänkiäho 1979; Kulttuuritilasto 1981, 622—625; Jyrkämä (toim.) 1981; Allardt & Jartti & Jyrkilä & Littunen 1958; Luokkaprojekti 1984). Yleisen tason tiedot kiteyttää Raimo Blom (1983, 154) seuraavasti:

Miehet osallistuvat naisia aktiivisemmin. 2. Keski-ikäiset ja vanhat osallistuvat nuoria aktiivisemmin. 3. Kaupunkilaiset osallistuvat maalaisia aktiivisemmin. 4. Naimisissa olevat osallistuvat naimattomia aktiivisemmin. 5. Paljon koulutusta saaneet osallistuvat vähän koulutusta saaneita aktiivisemmin. 6. Ylemmät ammattikerrostumat osallistuvat alempia aktiivisemmin. 7. Poliitikasta (yhteiskunnallisista asioista) kiinnostuneet, niitä seuraavat ja niistä tietävät sekä ns. poliittisia taitoja omaavat osallistuvat muita aktiivisemmin. 8. Poliittista kompetenssia omaavat ja tietojensa ja taitojensa käytön tehokkaaksi tuntevat osallistuvat muita aktiivisemmin. 9. Joissakin osallistumismuodoissa muita aktiivisemmat ovat myös muissa osallistumismuodoissa muita keskimääräistä aktiivisempia.

Blomin mainitsema tilanne ei ole ajan kuluessa olennaisesti muuttunut eikä siinä kansain-

välisestl verrattaessakaan ole eri maiden välillä merkittäviä eroja (ks. esim. Sills 1968). Tuloksinallisesti edellä esitetetyt tutkimustiedot sopivat hyvin Bourdieun teoriaan habituksen mukaisen toiminnan todennäköisestä kausaalisuudesta.

Valitettavasti järjestöjen johtajistoa ei tunnetta niin hyvin kuin yleistä järjestöaktiivisuutta. Viitteellisiä tuloksia on olemassa. Esimerkiksi urheiluseurojen johtajista alkaa hahmottua jo tehtyjen ja tekeillä olevien tutkimusten perusteella kohtalainen kuva. 1960-luvun lopulla urheiluseurajohtajista 22 prosentilla oli akateemisen koulutus ja samanlainen tilanne vallitsi parikymmentä vuotta myöhemmin (Heinilä 1974; Kinnunen 1986 Kosken, 1986, mukaan). Ruotsinkielisen CIF:n seurajohtajista kaksi kolmasosaa oli akateemisen tutkinnon suorittaneita (Jansson 1983 Kosken, 1986, 127, mukaan). TUL:n johto oli työväenluokkaisempaa ja saanut lyhyemmän koulusivistyksen (emt.). Ammattiryhmäluokituksen mukaan 1960-luvun urheilujohtajista 32 % kuului johtavaa työtä tekevien ryhmään (Koski 1986). Valitettavasti kunnollista yleiskuvaa ei koko yhdistyslaitoksen tasolla ole saatavissa. Paremmiin tunnetaan kansallisen nousun järjestöjen ja instituutioiden johtajisto (ks. esim. Siisiäinen 1979). Sen osalta Gramscin ajatus sivistyneistön hegemonisesta funktiosta osoittautuu perustelluksi (ks. Steenius 1987; Siisiäinen 1979).

Myöskään järjestöllisen pääoman merkitystä yhteiskunnallisen nousun ja eliittiasemien välillä ei ole systemaattisesti tutkittu. Kuitenkin järjestöllinen pääoma on ollut monen valtionyhtiön ja talouselämän keskeisissä johtaja toimihenkilötehtävissä toimivan tärkein kulttuuripääoman alueen saavutus, monen ainoa legitiimi meriitti. Järjestöpääomien keskinäissuhteet ja niiden suhde valtioon ja talouselämän instituutioihin on suurimmalta osin tutkimuksen kartoittamatonta aluetta.

Noposen väitöskirjatutkimus on ainoita selvityksiä järjestöpääoman merkityksestä kokonaisen johtajistoryhmän, kansanedustajien urakehitykselle (ks. Noponen 1964). Siinäkin yhteyksien osoittaminen jää tilastolliselle tasolle ja ajallisesti tutkimus rajoittuu sotien väliin aikaan. Noposen lähtökohtina ovat ulkomaiset tutkimukset, joissa osoitetaan, että tavallisimmin kansanedustajatoiminta edelsi pitkäaikainen osallistuminen poliittisiin ja »ei-poliittisiin» järjestöihin. Suomalaisista kansanedustajista kaksi kolmasosaa oli aikaisemmin toimintu huomattavissa kunnallisissa elimissä pu-

heenjohtajana tai valtuutettuna, 65 % oli toimintu puolueen luottamustehtävissä, SDP:n edustajista peräti 93 % (Noponen 1964, 251—258). Noponen katsoo tulostensa olevan yleistettävissä myös myöhempään aikaan. Erityisesti poliittisen työväenliikkeen johtajat osallistuvat runsaasti myös työväenliikkeen muiden osien toimintaan, lähinnä osuustoiminta- ja ammattiyhdistystyöhön (emt. 312). Samansuuntainen suhde muun järjestötoiminnan ja poliittisten luottamustoimien välillä näyttäisi vallitsevan myös esimerkiksi vihreiden kunnallispoliitikkojen kohdalla, vaikkeivät tiedot riitäkään systemaattisiin vertailuihin (ks. Jalonen 1986). Järjestökytkennät ulottuvat kuitenkin vasemmiston taloussidonnaisten järjestöjen ulkopuolelle: eri puolueiden kansanedustajille on hyvin yleisesti kasautunut järjestöllistä pääomaa mitä kirjavimmassa yhdistysten joukossa ystävyysseuroista kennelpiireihin ja urheiluseuroihin. Kuitenkin julkisuuden rakennemuutos ja siihen kytkeytyvä kuvallisen viestinnän välineiden, näiden modernien »kansanliikkeiden», kasvanut merkitys ovat aiheuttaneet muutoksia myös järjestöpääoman merkityksessä esimerkiksi vaalityön suunnittelussa ja toteuttamisessa. Sen sijaan menestykseen tarvittavan infrastruktuurin luomisessa järjestöpääoma on edelleen ratkaisevasa asemassa.

Suomalaisen politiikan järjestöverkostojen keskinäiskytkennöistä ei eräiden korporatismitutkimusten lisäksi ole juuri konkreettisia tutkimuksia. Kiinnostava poikkeus on Alapuron (1988) tutkimus Huittisista 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Siinä tutkitaan organisoitumista taloudellissosiaalisista edellytyksistään käsin, ennen muuta vertaamalla kansalaissodan erottamia kahta ajanjaksoa. Tutkimus tuo uutta tietoa paikallisten järjestöverkostojen yhteenkietoutumisesta osoittamalla henkilötasolla eri intressialueiden kytkennät (Alapuro 1988). Tämän tyyppiset esimerkiksi kuntatason valtarakenneanalyysit puuttuvat suomalaisesta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta lähes kokonaan.

4.2. Järjestöllinen pääoma ja taloudellinen pääoma

4.2.1. Taloudellinen pääoma ja järjestöt

Vanhassa essentialistisessa luokkien ja politiikan suhteen tarkastelussa edetään järjestöihin »johtamalla» niiden perustamisen intressit talouden kategorioista käsin. Parhaita tuloksia tällä lähestymistavalla on saavutettu etujärjes-

töjen tutkimuksissa. Työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen kehitystä on voitu tarkastella taloudellisten kategorioiden liikkeiden muotoina. Kiinnostavampia tuloksia on kuitenkin saatu ottamalla antiessentialistisesti huomioon järjestöjen kehitys vuorovaikutusprosesseina. Offen ja Wiesenthalin (1979) kehittämässä kollektiivisen logiikan käsitteessä niin kutsuttujen työmarkkinaosapuolten intressiyhteenliittymien eroja tarkastellaan eri luokkaryhmien yhteiskunnallisen aseman moninaisuuden aspektista. Työnantajapuolen ei kirjoittajien mukaan tarvitse »syöttää» organisaatioonsa erilaisia kansalaisyhteiskunnan alueen ja arkielämän ongelmiaan ja tarpeitaan. Tästä syystä intressimuodostus on helpommin laskettavissa; se on luonteeltaan monologista ja usein asiantuntijoiden ratkaistavaksi soveltuvaa. Työväestön intressiyhteenliittymissä sen sijaan joudutaan taloudellisten etujen lisäksi käsittelemään saman intressistrategian muodostamisen osina arkielämän tarpeiden moninaisuutta. Intressien löytäminen edellyttää keskustelua, yhteensovittamattomien osien yhteensovittamista eikä siksi ole suoritettavissa taloudellisen kalkyloinnin mallin mukaisesti. Se on luonteeltaan dialogista. Toinen tutkimustyyppi, missä järjestötoimintaa on »johdettu» taloudellisista kategorioista ovat olleet yritykset perustella työväenluokan järjestäytymisen muodot pääoman suuresta ja pienestä kiertokulusta (ks. Oiofsson 1979; Blom 1981). Parhaiten tämä onnistuu välittömästi työvoiman hinnan ja arvon suhteesta nousseiden yhdistysten kohdalla (ammattiyhdistykset), työvoiman uusintamisen taloudellisiin kysymyksiin ja sitä kautta pääoman pieneen kiertokulkuun kytkeytyvien yhdistysten kohdalla (osuustoiminta, kulutuskysymykset, yleisemminkin, asukasyhdistykset) ja osittain, mutta jo paljon heikommin poliittisten yhdistysten osalta. Valtaosa yhdistyslaitoksen eriytymislinoista kuitenkin putoaa tällaisen typologisoinnin ulkopuolelle tai joutuu suuriin jäännösluokkiin (työvoiman uusintaminen, kansanliikkeet tms.).

Tämän järjestötutkimuksen keskeisen alueen tutkiminen on Suomessa paljolti suorittamatta. Erilaisissa etujärjestötutkimuksissa sekä yhdistys- ja yrityshistoriikeissa on joitakin osin selvitetty taloudellisen pääoman järjestölliseksi muuntumisen prosessia. Yhden aspektin osalta tätä muuntumista kuvaavat myös ne tutkimukset, joissa on selvitelty tulojen, luokka-aseman ja järjestöaktiivisuuden välistä riippuvuutta. Samanlaisia taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muodostaman luokka-ava-

ruuden ja eri elämänalueiden käytäntöjen välisen suhteiden kartastoja kuin Ranskassa ei suomalaisessa tutkimuksessa ole laadittu (ks. Bourdieu 1979; Roos 1985).

Myöskään järjestöllisen symbolisen pääoman ja taloudellisen pääoman yhteenkietoutumista tuotteiden mainonnassa, teollisuuden ja urheilun vaihdon tai riippuvuussuhteiden kehityksessä ei ole Suomessa perusteellisesti tutkittu (urheilu ja teollisuus, autourheilu ja autotym. teollisuus, urheilukilpailut ja mainontajne.). Urheilu, kuntoilu, hölkkääminen tai sähly voivat olla esimerkkejä »tuottavasta kulutuksesta», työkykyisen elinvoiman laajennetusta uusintamisesta. Niissä kytkeytyvät taloudellisen ja symbolisen kulutuksen ja pääoman aspektit läheisesti tai erottamattomastikin toisiinsa (vrt. Baudrillard 1975). Turhaan ei Bourdieu käytä luokkadistinktiotutkimuksissaan urheilua malliesimerkkinä alueesta, jolla distinktiostراتيجiat jopa surkuhupaisalla tavalla ilmenevät (ks. 1979; 1985a).

4.2.2. Järjestöt taloudellisen kasautumisen ja luokkarakenteen osina ja tuottajina

Aikaisemmin mainitussa »taistelu luokista» -lähestymistavassa pyritään määrittelemään systemaattisesti luokkien ja politiikan, ideologian, symbolisen pääoman ja järjestöjen välinen kaksisuuntainen vaikutusprosessi. Yhteiskunnan erilaiset taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet nähdään toimijoiden mahdollisuus- ja valinta-avaruudeksi, mutta erilaisissa ryhmämuodostusprosesseissa subjektit ovat mukana »tekijöinä» ei pelkinä »uhreina» (ks. Siisiäinen 1987). Kuten Thompson totesi, työväenluokkakin oli alusta pitäen mukana omassa tekemisessään (1984). Sama koskee luokkaa ja kerrostumamuodostusta yleensäkin: yksilö- ja kollektiiviset elementit, politiikka ja ideologia, järjestöt ja kulttuuri-instituutit ovat olennaisia tekijöitä konkreettisten luokkamuodostusprosessien ja luokkaidentiteetin sisällön määräytymisessä. Tätäkin ongelmaa on suomalaisessa historiantutkimuksessa problematisoitu sosiologisen teorian pohjalta vasta muutama vuosi. Irma Sulkusen väitöskirjassa (1986) osoitetaan, kuinka varhainen raittiusliike toimi itse asiassa »kehittymättömän» työväenluokan liikkeenä, kasvatti tuohon ryhmään »objektiivisilta» tunnusmerkeiltään kuuluvissa käsityksen omaleimaisuudestaan ryhmänä, käänsi katseen ahtaasti ymmärretystä juoppousongelmasta itse juoppoutta synnyttävään

järjestelmään ja sitä kautta johti jäsenistöään työväenliikkeeseen. Tämä puolestaan oli tärkein organisaatio erillisten ongelmien muuntamisessa yhtenäisen luokkaidenteetin rakennusmomentteiksi. Pertti Haapalan väitöskirjassa taas osoitetaan, kuinka monet työväenluokan asemasta ja tietoisuudesta esitetyt käsitykset olivat virheellisiä Suomen »puhtaimman» proletarisen miljöö, Tampereenkin luokkamudostuksen kohdalla. Työväenluokan muodostus oli kaikkea muuta kuin pelkkää pääoman kohtioiden liikuntaa: se oli alueellisten, ammattillisten, patriarkaalisten, järjestöllisten, kulttuuristen ja muiden »taisteluiden» yhteistulos (ks. Haapala 1986).

1980-luvulla epäilemättä on käynnissä vastaanlainen »taistelu» uusista keskiluokista, ja siinä prosessissa ammatillisen ja poliittisen organisoitumisen merkitys on keskeinen. Juppisuus, city-kulttuuri, kulttuuriset distinktiostراتيجiat, »keskiluokkainen status-paniikki» (Mills), ammattillisten sulkemistrategioiden ja professiomonopolioiden kehittäilyt, palkansaajapuolueeksi julistautumiset, vihreä liike ja keskiluokkatutkimukset ovat kaikki osia tuossa prosessissa. Niiden avulla ratkotaan niitä uusien luokkamudostusprosessien »solmukohtia» (ks. Laclau & Mouffe 1983), joihin luokan eri elementit voisivat kiinnittyä. Prosessi epäilemättä repii auki entisiä ompeleita luodessaan uusia.

Lähes ilman tutkimusta Suomessa on jäänyt eteneminen järjestöistä talouteen ja luokkamudostukseen eli järjestöjen taloudellisen ja sosiaalirakenteellisen merkityksen selvittäminen. Toki korporatistiset rakenteet jo sellaisenaan sisältävät järjestöjen kytkemisen ja kytkytymisen taloudellisiin prosesseihin koko yhteiskunnan tasolla (talouspolitiikka, maatalouspolitiikka, kehitysaluepolitiikka, koulutuspolitiikka, veropolitiikka, tulopolitiikka jne.), mutta järjestöillä on myös suoraa, usein ehkä vaatimatonta mutta joskus huomattavaakin vaikutusta omistamiensa pääomien kautta taloudellisiin prosesseihin.

Yhden osan tästä kokonaisuudesta muodostavat valtion yhdistyksiin kanavoimat taloudelliset resurssit. Valtionavusta on tullut monien yhdistysten välttämätön olemassaolon edellytys. Monet yhdistykset ovat lisäksi siirtyneet valtiollis-kunnallisten instituutioiden osiksi (esim. kansalais- tai työväenopistojen piireiksi; ks. Siisiäinen 1976). Suomessa ei ole tutkittu niin kutsuttujen puolivaltiollisten yhdistysten kokonaisuutta, joiden merkitys on suuri ennen muuta sosiaalivaltion monilla tehtävälalueilla.

Vapaaehtoistyöllä on todettu eri maissa olevan huomattava valtiollinen merkitys sosiaaliturvan aukkojen täyttäjänä, työttömyysturvan ja työttömyyteen liittyvien passivoitumiskiarteiden ehkäisijänä (ks. esim. Wolozin 1975; Matthles 1987; Jäntti & Sulva 1985).

Systemaattisen analyysin suorittaminen järjestöllisten pääomien määrästä olisi muun muassa yksityisistä rahalähteistä, vaikeaa (vrt. esim. yksityisen pääoman antama ja harjoitusta omasta liiketoiminnasta saatu sekä jäsenistön tuki). Harvinaisen poikkeuksen säännöstä muodostaa Koskelan ja Oksasen (1986) tutkimus työväenliikkeen pääomista ja liikelaitoksista. Tutkimuksen kohteena ovat ne »varat ja pääomat, jotka ay-liikkeellä ja muulla työväenliikkeellä on käytettävissään taloudellisen toiminnan harjoittamiseen» (SAK jäsenliittoineen, työväenliikkeen liikelaitokset ja työväenpankit). Ulkopuolelle jäävät, valitettavasti, puolueet, urheilu- ja aatteelliset järjestöt. Joka tapauksessa EKA-yhtymä todetaan Suomen kolmanneksi suurimmaksi yritysyhtymäksi (markkinaosuus 10 %), työväenpankkien markkinaosuudeksi tulee noin 5 %, SAK:laisen ay-liikkeen nettovarot ilmoitetaan 1.2 miljardiksi vuonna 1982 eli noin 1 200 markaksi jäsentä kohti. Kiinnostavaksi osoittautuu tutkimuksen tavoitteeksi asetettu »tulevaisuuden vaihtoehtojen hahmottelu», missä tulee esiin liike- ja kansanvaltaisuusperiaatteiden yhteensovittamisen ongelmallisuus. Keskittyminen yhteiskunnassa ja työväenliikkeessä ovat viime vuosina selvästi painottaneet liikeperiaatetta kansanvaltaisuusperiaatteen kustannuksella. Tutkimuksessa muun muassa osoitetaan, miten varallisuuden kasvu edellyttäisi sijoituksia, jotka lisäävät painetta jäsenmaksujen korotuksiin. Samaan aikaan välittömästi työtaistelutilanteessa käytettävää pääomaa on vain muutama sata markkaa jäsentä kohti (Koskela & Oksanen 1986, 23, 35—43). Pääomalajien toisikseen muuntumisen »säännöt» voidaankin saada selville vain selvittämällä konkreettisesti tämänlaatuisten ongelmien erilaiset vaihtoehdot.

Kiinnostava tutkimusongelma on myös järjestöjen merkitys työnantajina ja sitä kautta luokkarakenteen välittöminä tuottajina (vrt. edellä tarkasteltu välillinen tuottaminen »taistelussa luokista»). Tältä osin kokonaisanalyysit ja kartoitukset myöskin puuttuvat: ei tiedetä tarkalleen, kuinka paljon, miten koulutettuja ja millaisia funktioita suorittavia toimihenkilöitä erilaisiin järjestöihin on palkattu. Viime vuodenvaihteessa raittiusjärjestöistä ilmoitettiin, että

500 toimihenkilöä uhkaa lomauttaminen valtion-apujen lykkäytymisen vuoksi. Tämä osoittaa, että kysymyksessä on suuri ammatillinen ryhmä toimihenkilöitä. Ainoa empiirinen luokkarakennetutkimus, missä järjestöjen toimihenkilöt on erotettu omaksi kategorialakseen, lienee Luokkaprojektin »Suomalaiset luokkakuvassa» (1984). Siinä empiirinen aineisto on ryhmitelty usealla eri tavalla vertailemalla kilpallevia marxialaisia luokkateorioita ja niiden antamaa kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta. Ainoa vertailulista teorioista (PKA; IMSF; Wright; Poulantzas), missä järjestöjen toimihenkilöt esiintyvät omana ryhmänään on PKA:n eli saksalaisen Projekt Klassenanalyse'n luokkaryhmittely. Projekti jakaa palkkatyöläisten ryhmän kahteen suureen kategoriaan pääoman kokonaiskirotulona saaviin (pääoman palkkatyöläiset; Suomessa 52 % ammatissa toimivasta väestöstä ATV:sta), ja (2) toisaalta johdetuista tuloista palkkansa saaviin (keskiluokka; Suomessa 25 % ATV:sta). Keskiluokka jakautuu valtion palkkatyöläisiin (24 %) ja järjestöjen palkkatyöläisiin (1.3 % ATV:sta). Jos ammatissa toimivan väestön määräksi tarkasteluvuonna 1980 laskeetaan 2 220 000, saadaan järjestöjen palkkatyöläisten kokonaismääräksi 28 860. Näistä työväenliikkeen järjestöissä toimii 6 660 ja muissa 22 200 (Luokkaprojekti 1984, 104—109). Projektin otos on niin pieni, ettei sen perusteella voida tehdä muita kuin yleisiä johtopäätöksiä, myös tilastot antavat hyvin erilaisia tietoja tästä ryhmästä (vrt. SVT; ALTIKA). Ryhmä tulisi suurenemaan voimakkaasti, jos mukaan otettaisiin kaikki järjestöt ja niiden »sivuorganisaatiot» (vrt. esim. osuustoimintaliikkeen ongelmallisuus tässä suhteessa, nk. puolivaltiolliiset yhdistykset jne.).

5. PÄÄTELMÄ

Tässä esitetty järjestöllisen pääoman käsite ei sellaisenaan ratkaise yhdistysteorian tai tutkimuksen vaikeita ongelmia. Sen sijaan käsitteen avulla voidaan kytkeä teoreettisesti usein erillään pidetyt yhteiskunnalliset kentät järjestöproblematiikan sisäisiksi momenteiksi (esim. taloudellinen ja symbolinen; rakenteet ja vuorovaikutus).

Järjestöllisen pääoman käsitteen käyttö helpottaa aihepiirin kokonaisuuden hallintaa monimutkaisen järjestö- ja yhdistysteoretisoinnin alueella. Järjestöllisen pääoman käsite on myös

empiiriseen tutkimukseen orientoitunut. Näin ollen se soveltuu yhdistystutkimuksen empirian ja teorian välityksen parantamisen sekä abstraktien teorettisointien ja empirististen selvitysten välisen aukon täyttämiseen.

LÄHTEET

- Alapuro, R.: State and revolution In Finland, (käsikirjoitus), 1983.
- Alapuro, R.: Vallankumous paikallisena ilmiönä, (käsikirjoitus), 1988.
- Alapuro, R. & Liikanen, I. & Smeds, K. & Stenius, H. (toim.): *Kansa liikkeessä*, Kirjayhtymä, Helsinki 1987.
- Allardt, E. & Jartti, P. & Jyrkilä, F. & Littunen, Y.: *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*, WSOY, Porvoo 1958.
- Althusser, L.: *Lenin and philosophy and other essays*, New Left Books, London 1971.
- Anderson, R.: Voluntary associations in history. *American Anthropologist* 73(1971): s. 209—222.
- Bachrach, P. & Baratz, M.: *Power and poverty*, Oxford University Press, New York 1970.
- Baudrillard, J.: *The Mirror of production*, Telos Press, St. Louis 1975.
- Bentley, A.: *The process of government, A study of social pressures*, The University of Chicago Press, Chicago 1908.
- Blom, R.: Associations and the political organization of society, Theoretical approach and the case of Finland, *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia* 43, Tampere 1981.
- Blom, R.: Järjestötoiminnan rakenteesta ja merkityksestä, *Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Sarja B, Työraportteja* 2, Tampere 1983.
- Bourdieu, P.: *Avenir de classe et causalité du probable*. *Revue française de sociologie* 15(1974): 3, s. 3—42.
- Bourdieu, P.: *Ce que parler veut dire*, Fayard, Paris 1982.
- Bourdieu, P.: *La distinction — critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979.
- Bourdieu, P.: Le capital social. Notes provisoires. *Actes de la Recherche en Science Sociale* 31(1980a), s. 2—3.
- Bourdieu, P.: *Le sens pratique*, Minuit, Paris 1980(b).
- Bourdieu, P.: *Outline of a theory of practice*, Cambridge University Press, New York 1977.
- Bourdieu, P.: *Sosiologian kysymyksiä*, Vastapaino, Jyväskylä 1985(a).
- Bourdieu, P.: The social space and the genesis of groups. *Social Science Information* 24(1985b): 2, s. 195—220.
- Bourdieu, P.: *Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital. Soziale Welt, Sonderband* 2(1983), s. 183—198.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C.: *Reproduction in education, society and culture*, Sage, London 1977.
- Connolly, W.: 1969. The challenge to pluralist theory. Teoksessa Connolly, W. (toim.): *The bias of pluralism*, Etherton Press, New York 1969.
- DETA-projektin julkaisut, 1973—1977 *Helsingin ylio-*

- piston yleisen Valtio-opinlaitos, Julkaisuja sarja D, DETA.*
- Edelman, M.: *The symbolic uses of politics*, University of Illinois Press, Urbana 1964.
- EVA: *Avautuva ja suikeutuva Suomi. Raportti suomalaisten asenteista — 1987*, Elinkeinoelämän valtuuskunta, Helsinki 1987.
- Garson, G.: *Group theories of politics*, Sage, Beverly Hills 1978.
- Giddens, A.: *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia*, Otava, Helsinki 1985.
- Giegel, H.-J.: *System und Krise*, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1975.
- Gramsci, A.: *En kollektiv intellektuell*, Cavafors, Udevalla 1967.
- Haapala, P.: *Tehtaan valossa, Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella, Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia 133*, Tampere 1986.
- Haavio, A.: *Suomen uskonnolliset liikkeet*, Porvoo 1965.
- Heinilä, K.: *Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa, Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos, tutkimuksia N:o 38*, Jyväskylä 1986.
- Helander, V.: *Julkisyhteisöt vaikuttajina*, Hämeenlinna 1971.
- Helander, V. & Anckar, D.: *Konsultation av organisationer i finsk politik; en empirisk beskrivning, Meddelanden från stiftelsen för Åbo Akademi Forskningsinstitut, Åbo 1980*.
- Hirsch, J.: *Der Sicherheitsstaat*, Europäische Verlagssantalt, Frankfurt a.M. 1980.
- Hirsch-Weber, W.: *Politik als Interessenkonflikt*, Enke, Stuttgart 1969.
- Huuska, K.: *Järjestöt*, Teoksessa H. Waris ym. (toim.): *Yhteiskuntatieteiden käsikirja I*, Otava, Keuruu 1963.
- Huuska, V.: *Etujärjestöjen painostuspolitiikka*, WSOY, Porvoo 1968.
- Hyvärinen, M.: *Alussa oli liike*, Vastapaino, Tampere 1985.
- Ilmonen, K.: *Jäsenet ja jäsenten liike*, Tampereen yliopisto, Tampere 1984.
- Jallinoja, R.: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*, Juva 1983.
- Jalonen, M.: *Vihreät valtuutetut. Valtio-opin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos*, Tampere 1986.
- Joppke, C.: *The cultural dimensions of class formation and class struggle: on the social theory of Pierre Bourdieu. Berkeley Journal of Sociology 21(1987)*, s. 53—78.
- Jyrkämä, J. (toim.): *Työttömänä Suomessa*, Suomen Tutkijaliitto, Vaasa 1981.
- Jäger, M.: *Ökonomie und Politik des sozialliberalen Korporatismus. Argument-Sonderband AS 51(1980)*, s. 110—143.
- Jäntti, E. & Sulva, H.: *Vaihtoehtoisten asuin- ja työyhteisöjen työllistävä merkitys, Työvoimaministeriö, työvoimapolitiittisia selvityksiä Nro 60*, Helsinki 1985.
- Järvikoski, T.: *Uudet liikehdinnät, uusi terminologia? Teoksessa Toivonen, T. (toim.) Yhteiskuntatieteiden kentältä*, Annales Universitatis Turkuensis, C 34, Turku 1982.
- Kasvio, A.: *Teollisuustyö ja elämäntapa*, Tampereen yliopisto, Tampere 1982.
- Kehälänna, H. & Melin, H.: *Raportti ammattiyhdistysaktiivisuudesta*, Helsinki 1987.
- Kettunen, P.: *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus, Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918—1930, Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia 138*, Helsinki 1986.
- Korpi, W.: *Työväenluokka hyvinvointikapitalismissa, Vastapaino, Tampere 1984*.
- Koskela, H. & Oksanen, H.: *Työväenliikkeen pääoma ja liikelaitokset. Osa I. Yleiskatsaus, Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Tutkimuslustoista 42*, Helsinki 1986.
- Koski, P.: *Suomalainen liikuntaseura, Sosiologian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, sosiologian laitos, Jyväskylä 1987*.
- Kremendahl, H.: *Pluralismustheorie In Deutschland*, Heggen-Verlag, Leverkusen 1977.
- Kröll, F. & Bartjes, S. & Wiengarn, R.: *Vereine. Geschichte—Politik—Kultur*, IMSF, Frankfurt 1982.
- Kulttuuritilasto 1981*. Tilastokeskus, Helsinki 1984.
- Kämäräinen, K.: *Kaupunkilaisten vapaa-ajan käyttö. Kyselytutkimus Porissa, Suomen Kaupunkiliitto, Vammala 1970*.
- Laclau, E. & Mouffe, C.: *Hegemony and socialist strategy, Towards a radical democratic politics*, Verso, London 1983.
- Lipset, S.: *Introduction. Teoksessa Michels, R.: Political parties*, The Free Press, New York 1966.
- Lipset, S.: *Political Man*, Doubleday, Garden City, NJ 1959.
- Luhmann, N.: *Soziale Systeme*, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1986.
- Luhmann, N.: *Soziologie als Theorie sozialer Systeme. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 19(1968): 4*, s. 705—733.
- Luokkaprojekti: *Suomalaiset luokkakuvassa*, Vastapaino, Jyväskylä 1984.
- Marx, K.: *Pääoma*, 1 osa. Edistys, Moskova 1974.
- Martikainen, T.: *Puuttuva punainen viiva, Äänestäminen vuoden 1987 eduskuntavaalissa*, Tilastokeskus, Helsinki 1988.
- Matthies, A.-L.: *Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa, Esitelmä sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan jatkokoulutusseminaarissa 1. 12. 1987, Jyväskylä 1987*.
- Meinander, N.: *Pääoma*, Teoksessa H. Waris ym. (toim.): *Yhteiskuntatieteiden käsikirja I*, Keuruu, Otava 1963.
- Michels, R.: *Die oligarchischen Tendenzen der Gesellschaft, Ein Beitrag zum Problem der Demokratie*, Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 27, Tübingen 1908.
- Michels, R.: *Political parties*, The Free Press, New York 1966.
- Murphy, R.: *The concept of class in closure theory: learning from rather than falling into the problems encountered by Neo-Marxism. Sociology 20(1986): 2*, s. 247—264.
- Murphy, R.: *The structure of closure: A critique and development of the theories of Weber, Collins and Parkin. The British Journal of Sociology 34(1984): 4*, s. 547—567.
- Negt, O. & Kluge, A.: *Öffentlichkeit und Erfahrung*, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1976.
- Nojonen, M.: *Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa*, WSOY, Porvoo 1964.
- Nousiainen, J.: *Suomen poliittinen järjestelmä*, WSOY, Juva 1980.

- Offe, C.: Politische Herrschaft und Klassenstrukturen. Teoksessa G. Kress & D. Senghaas (toim.): *Politikwissenschaft*, Fischer, Frankfurt a/M 1975.
- Offe, C.: *Strukturprobleme des kapitalistischen Staates*, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1972.
- Offe, C. & Wiesenthal, H.: Two logics of collective action: theoretical notes on social class and organizational form. *Political Power and Social Theory* 1, 1979, s. 67—115.
- Olofsson, G.: *Mellan klass och stat, Om arbetarrörelsen, reformism och socialdemokrati*, Arkiv Avhandlingsserie 8, Kristianstad 1979.
- Paastela, J.: Finland's new social movements in a frozen political system. Paper to be presented in the ECPFR Workshop »New social movements and the political system», Amsterdam, April 10.—16. 1987.
- PARDEM-projektin julkaisut, yl. *Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitokset*, 1980—.
- Pesonen, P. & Sankiahho, R.: *Kansalaiset ja kansanvalta*, WSOY, Porvoo 1979.
- Pestoff, V.: *Voluntary associations and nordic party systems. A study of overlapping memberships and cross-pressures in Finland, Norway and Sweden*, University of Stockholm, Department of Political Science, Stockholm 1977.
- Przeworski, A.: Proletariat into class: the process of class formation from Karl Kautsky's »Class Struggle» to recent controversies. *Politics and Society* 7(1977): 4, s. 343—401.
- Rammstedt, O.: *Soziale Bewegung*, Suhrkamp, Frankfurt a.M. 1978.
- Rantala, O.: *Suomen puolueiden muuttuminen 1945—1980*, Gaudeamus, Helsinki 1982.
- Raschke, P.: *Verelne und Verbände. Zur Organizational von Interessen in der Bundesrepublik Deutschland*, Juventa, München 1978.
- Roos, J.-P.: Pelin säännöt, intellektuellit, kieli. Teoksessa Bourdieu, P.: *Sosiologian kysymyksiä*, Vastapaino, Jyväskylä 1985.
- Rouhinen, S.: New social movements in search of new foundations of the countryside, The Finnish action-oriented »Village Study 76» and 1 300 Village Committees. *Acta Sociologica* 24(1981): 4.
- Schattschneider, E.: *The semi-sovereign people*, Holt, Rinehart & Winston, New York 1960.
- Schmitter, P.: Still the century of corporatism. Teoksessa Schmitter, P. & Lehbruch, G. (toim.): *Trends toward corporatist intermediation*, Sage, Beverly Hills 1979.
- Siisiäinen, M.: Henkisen kulttuurin tuotanto, välitys ja kulutus Pohjois-Karjalassa vuonna 1975, *Joensuu korkeakoulu, Karjalan tutkimuslaitos, Julkaisuja N:o 19*, Joensuu 1976.
- Siisiäinen, M.: Kansallisen kulttuurin nousu ja maa-seutu, Tutkimus Pohjois-Karjalan henkisen kulttuurin organisoitumisesta vuosina 1860—1918, *Joensuu korkeakoulu, Karjalan tutkimuslaitos, Julkaisuja N:o 40*, Joensuu 1979.
- Siisiäinen, M.: Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 57, Jyväskylä 1986.
- Siisiäinen, M.: Organizations and the struggle about classes. *Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja — Publications of the Department of Sociology, University of Jyväskylä N:o 38*, Jyväskylä 1987.
- Siisiäinen, M.: Uuskorporatismien teorioista. *sociologia* 19(1982): 4, s. 258—268.
- Siisiäinen, M.: Yhdistykset Suomessa 1980-luvulla, (käsikirjoitus), 1988.
- Sills, D.: Voluntary associations: sociological aspects. Teoksessa Sills, D. (toim.): *The International Encyclopedia of the Social Sciences* 16, The Free Press, New York 1968.
- Simmel, G.: *Sociale Differenzierung. Sociologische und psychologische Untersuchungen*, Duncker & Humblot, Leipzig 1890.
- Simmel, G.: The persistence of groups 1—2. *The American Journal of Sociology* 3(1898): 5, s. 662—698; 3(1898): 6, 829—836.
- Sontheimer, K.: Die Kritik am Pluralismus. Teoksessa F. Nuscheler & W. Steffani (toim.): *Pluralismus. Konzeptionen und Kontroversen*, Piper, München 1972.
- Steffani, W.: *Pluralistische Demokratie*, Leske, Opladen 1980.
- Stenius, H.: Frivilligt, jämlikt, samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott. *Skrifter utgivna av Svenska Literatursällskapet i Finland Nr 545*, Ekenäs 1987.
- Sulkunen, I.: Raittiuskansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin, *Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia* 134, Helsinki 1986.
- Sankiahho, R.: Vihreiden politiikka. *Poliittikka* 27(1985): 3.
- Thompson, E.: *The making of the English working class*, Penguin Books, Harmondsworth 1984.
- Truman, D.: *The governmental process*, Alfred A. Knopf, New York 1951.
- Verba, S.: Organizational membership and democratic consensus. Teoksessa H. Eulau (toim.): *Political behavior in America*, Random House, New York 1966.
- Veteläsuu, M.-L.: Yhdistystoiminnan levinneisyys Suomessa vuosina 1919—1980, *Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja* 12, Helsinki 1982.
- Weber, M.: *Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik*, Mohr, Tübingen 1924.
- Weber, M.: Geschäftsbericht. Teoksessa *Verhandlungen des ersten deutschen Soziologentages vom 19.—22 Oktober 1910*. Tübingen 1911.
- Weber, M.: *Wirtschaft und Gesellschaft*. Studienausgabe, Mohr, Tübingen 1976.
- Wolozin, H.: The economic role and value of volunteer work in the United States: an exploratory study. *The Journal of Voluntary Action Research* 4(1975): 1—2, s. 23—42.